

Μαριγώ Β. Ἀλεξοπούλου
Ὁ Πλατωνικός ἔρωσ στό Συμπόσιον

Πρώτη ἔκδοση, Ἀθήνα 2010

Παραγωγή:
Τυπογραφικὸ ἔργαστήρι «Δόμος»

Ὁμιλία ποὺ πραγματοποιήθηκε στό πλαίσιο τοῦ προγράμματος
MEGARON PLUS
μέ τὴ συνεργασία καὶ χορηγὸ τὸ
Κοινοφελές Ἰδρυμα Κοινωνικοῦ καὶ Πολιτιστικοῦ Ἔργου
(ΚΙΚΙΠΕ)

Μαριγώ Β. Ἀλεξοπούλου

Ὁ Πλατωνικὸς ἔρως
στὸ Συμπόσιον

ΚΟΙΝΩΦΕΛΕΣ ΙΔΡΥΜΑ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ & ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ

Στὸ πλατωνικὸ Συμπόσιον ἀπαθανατίζεται μία συγκέντρωση διανοουμένων στὸ σπίτι τοῦ τραγικοῦ ποιητῆ Ἀγάθωνα ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς πρώτης νίκης του στοὺς δραματικούς ἀγῶνες τοῦ 416 π.Χ. Οἱ ἐκλεκτοὶ συνδαιτυμόνες τοῦ Ἀγάθωνα ἀνήκουν στὴν πνευματικὴ ἀριστοκρατία τῆς Ἀθήνας. Ὁ Φαῖδρος, ποὺ ἀρχίζει τὸν κύκλο τῶν ἐγκωμίων, προέρχεται ἀπὸ εὐπορὴ ἀθηναϊκὴ οἰκογένεια ποὺ ὅμως ἔχει καταστραφεῖ οικονομικὰ λόγῳ τοῦ πολύχρονου πολέμου. Εἶναι γνωστὸς ἀπὸ ἓναν ἄλλο πλατωνικὸ διάλογο ποὺ φέρει τὸ ὄνομά του ὅπου συζητᾷ μὲ τὸν Σωκράτη τὴ σχέση ἔρωτα καὶ ρητορικῆς τέχνης. Μετὰ τὸν Φαῖδρο τὸν λόγο παίρνει ὁ Πausanίας, ἴσως ὁ ἑραστής τοῦ Ἀγάθωνα. Ἀκολουθεῖ ὁ λόγος τοῦ γιατροῦ Ἐρυξίμαχου ποὺ ἀντιπροσωπεύει τὸν ἄνθρωπο τῆς ἐπιστήμης. Ὁ Ἐρυξίμαχος κατάγεται ἀπὸ παλαιὰ οἰκογένεια γιατρῶν. Μὲ τὸν Φαῖδρο τὸν ἔδενε στενὴ καὶ ἐγκάρδια φιλία. Ὡς ἐκπρόσωπος τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης εἶναι ὁ ἀρμοδιότερος γιὰ νὰ ἐξετάσει τὴν ψυχροσωματικὴ πλευρὰ τοῦ ἔρωτα ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τοῦ ἐρευνητῆ. Ἐπεταὶ ὁ μεγαλοφυῆς λόγος τοῦ κωμικοῦ ποιητῆ Ἀριστοφάνη ποὺ εἶναι τότε 35 ἐτῶν. Ἀνάμεσα στὸν ἀριστοφανικὸ καὶ τὸ σωκρατικὸ τοποθετεῖται ὁ λόγος τοῦ Ἀγάθωνα, τοῦ οἰκοδεσπότη. Ὁ Σωκράτης προτιμᾷ νὰ μιλήσει διὰ μέσου μιᾶς σοφῆς γυναίκας ἀπὸ τὴ Μαντίνεια, τῆς Διοτίμας. Τέλος ὁ Ἀλκιβιάδης καταφθάνει μεθυμένος καὶ πλέκει τὸ ἐγκώμιο τοῦ Σωκράτη. Τὸ Συμπόσιον ἀναφέρεται σὲ μιὰ θαυμαστὴ περίοδο τῆς ἀθηναϊκῆς πόλης λίγο πρὶν ἢ Ἀθήνα

ἀναλάβει τὴν καταστροφικὴ ἐκστρατεία στὴ Σικελία. Τὸ ἔργο τοῦ Πλάτωνα ὅμως παρουσιάζεται σὰν διήγηση κάποιου Ἀπολλόδωρου, ὁ ὁποῖος δὲν εἶχε πάρει μέρος στὸ συμπόσιο, ἀλλὰ εἶχε ἀκούσει ἀπὸ κάποιον παρευρισκόμενο τὰ διαμειφθέντα. Πηγὴ τοῦ Ἀπολλόδωρου εἶναι ἓνας ἄλλος ὀπαδὸς τοῦ Σωκράτη, ὁ Ἀριστόδημος, ποὺ ἦταν παρὼν στὸ συμπόσιο τοῦ Ἀγάθωνα. Δραματικὸς λοιπὸν χρόνος τοῦ συμποσίου εἶναι τὸ 416 καὶ ὁ χρόνος συγγραφῆς τὸ 385 π.Χ.

Ὅλοι οἱ λόγοι τοῦ πλατωνικοῦ Συμποσίου ἔχουν ὡς θέμα τους τὸν ἔρωτα, ποὺ σημαίνει κάθε σφοδρὴ ἐπιθυμία. Στὸν Ὅμηρο δηλώνει τὴν ὄρεξη γιὰ φαγητὸ καὶ πιστό. Συνήθως ὅμως ὁ ἔρωτας σημαίνει πόθος, ὅπως αὐτὸς ἐνοεῖται στὴ ἔκφραση ποὺ χρησιμοποιοῦμε σήμερα «εἶμαι ἐρωτευμένος» καὶ ἐμπεριέχει τὴ σαρκικὴ ἐπιθυμία πρὸς ἓνα συγκεκριμένο πρόσωπο (ἔραμαι, ἐράω). Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες δὲν ἔκαναν διάκριση ἀνάμεσα σὲ κεφαλαῖα καὶ πεζὰ γράμματα, ὅποτε μόνον τὸ περιεχόμενο ἑνὸς ἀρχαιοελληνικοῦ κειμένου μπορεῖ νὰ φανερώσει ἂν κάποιος συγγραφέας ποὺ χρησιμοποιεῖ τὴ λέξη ἔρωτας ἀναφέρεται στὸ νέο φτερωτὸ θεό, Ἐρωτα, ἢ σὲ ἐκείνη τὴν πλευρὰ τῆς ἀνθρώπινης συμπεριφορᾶς ποὺ ἐκδηλώνεται ὡς ἐρωτικὴ ἐπιθυμία. Πολλὲς φορές αὐτὴ ἢ ἐπιθυμία ἐπηρεάζει τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο βλέπουμε τὸν κόσμον, ἔστω κι ἂν τὸ πάθος αὐτὸ διαρκεῖ μόνον ὀρισμένο χρονικὸ διάστημα. Ὁ καθένας ἀπὸ ἐμᾶς θὰ συμφωνοῦσε ὅτι ὅσο ἀφηρημένος καὶ προσωπικὸς κι ἂν εἶναι ὁ ἔρωτας, μπορεῖ μὲ ἓνα θαυματουργὸ τρόπο νὰ ἀλλάξει τὴ ζωὴ μας, ὅπως συμβαίνει μὲ τίς μυστικιστικὲς θεωρίες. Καθὼς ὁ ἔρωτας εἶναι μιὰ δύναμη ποὺ εἰσβάλλει στὴ ζωὴ μας, μᾶς ἀναγκάζει νὰ

αντιμετωπίσουμε τὴν ἀνεπάρκειά μας καὶ ἀπαιτεῖ ἀνταπόκριση. Οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνας θεωροῦσαν γενικὰ ὅτι τὸν ἔρωτα προκαλεῖ ἡ θέαση τῆς ὁμορφιάς, μιὰ ἰδέα ποὺ ἀποδεικνύεται θεμελιώδης στὸ πλατωνικὸ *Συμπόσιον*. Συχνὰ ἀναφερόμαστε στὴν ἔνωση μὲ τὸ «ἕτερον ἡμισυ» ὡς ἀποτέλεσμα τῆς ἐλκτικῆς δυνάμεως τοῦ ἔρωτα. Μᾶς ἐλκύει «τὸ οἰκεῖον», κάτι ποὺ εἶναι συγγενές πρὸς ἐμᾶς καὶ ἐνυπάρχει σὲ ἕναν ἄλλον ἄνθρωπο. Αὐτὴ ἡ ἔνωση μὲ τὸ σωστὸ ἕτερον ἡμισύ μας δίνει τὴν αἴσθηση τῆς πληρότητας.

Ὁ Πλάτων ἀξιοποιεῖ παλαιότερες ἰδέες περὶ ἔρωτος προκειμένου νὰ σκιαγραφήσει μιὰ κλίμακα ἐρωτικῆς ἀνάβασης. Ἐνῶ, ὅμως, ἀρχίζει μὲ τὴν ἔλξη πρὸς τὸ ὠραῖο σῶμα, ὁδηγεῖται τελικὰ σὲ μιὰν ὑπερβατικὴ ἔνωση τῆς ψυχῆς μὲ τὴν Ἰδέα τῆς ὁμορφιάς. Τὸ *Συμπόσιον* βρίθεται ἀπὸ πρωτότυπες ἀπόψεις γιὰ τὸν ἔρωτα, οἱ ὁποῖες ἐνέπνευσαν ἀνὰ τοὺς αἰῶνες καλλιτέχνες στοχαστές. Ἐμεῖς ἐξ ἀνάγκης θὰ περιοριστοῦμε στὸ σχολιασμὸ τῆς χαρακτηρισολογίας τοῦ ἔρωτα ἀπὸ τὸν Ἀγάθωνα καὶ στὴ γενικότερη συμβολὴ τοῦ Σωκράτη στὴ συζήτηση. Βέβαια καὶ οἱ ἄλλοι συζητητὲς συνεισφέρουν στὸ κατὰ δύναμιν μὲ τὴν διερεύνηση αὐτοῦ τοῦ κοινότατου ἀλλὰ συνάμα καὶ αἰνιγματικοῦ φαινομένου. Ὁ Φαῖδρος ἐξηγεῖ ὅτι ὁ στόχος τοῦ ἔρωτα εἶναι ἡ ἀρετὴ (178c3-d1, 179a8, 180b6-8). Ὁ Πausanias συμπληρώνει ὅτι ὁ ἔρωσ γιὰ τὴν ψυχὴ μπορεῖ νὰ ὁδηγήσει στὴν ἀπόκτηση τῆς ἀρετῆς (185b1-c1), ἀλλὰ δὲν ἔχουν ὅλοι οἱ ἔρωτες τὶς ἴδιες εὐεργετικὲς ἐπιδράσεις τὶς ὁποῖες ἀνέλυσε ὁ Φαῖδρος. Ὁ Οὐράνιος Ἐρωτας συνδέεται μὲ κάποια μορφή σοφίας ποὺ μπορεῖ νὰ ἀποκτήσει ὄχι ὁ ἐραστὴς ἀλλὰ ὁ ἐρώμενος. Ὁ γιατρὸς Ἐρυξίμαχος ἐπισημαίνει ὅτι στὰ ἐρωτικὰ ἡ σημασία τῆς γνώ-

σης είναι βαρύνουσα. Ἔτσι τὸ ἐγκώμιο τοῦ Ἐρυξίμαχου μετατρέπεται ἐν μέρει σὲ ἐγκώμιο τῆς ἰατρικῆς. Πρέπει νὰ ἱκανοποιοῦμε αὐτὸ πὸ εἶναι ὑγιὲς στὸ σῶμα (καλὸς ἔρωσ) καὶ νὰ μὴν εὐνοοῦμε αὐτὸ πὸ εἶναι ἀνθυγιεινὸ (κακὸς ἔρωσ, 186c2-5). Ὁ Ἀριστοφάνης συνεισφέρει στὴ συζήτηση μὲ τὸ μῦθο του γιὰ τὰ ἀρχέγονα πλάσματα πὸ εἶναι κομμένα σὲ δύο μισά, ἀρσενικὸ καὶ θηλυκὸ, καὶ ζητοῦν νὰ ξαναποκτήσουν τὴν ὁλότητά τους (189c2-d6). Ἡ θεωρία τοῦ κωμικοῦ ποιητῆ εἶναι ἡ μόνη στὸ Συμπόσιον πὸ προκύπτει μέσα ἀπὸ τὴν παρατήρηση δεδομένων πὸ στὸ σύγχρονο ἀναγνώστη φαίνονται πραγματικά, δηλαδὴ στὴν αἴσθηση ὅτι τὸ ἀντικείμενο τοῦ ἔρωτα ἀναπληρώνει κατὰ κάποιον τρόπο ἓνα κενὸ γιὰ τὸ ἐρωτευμένο ἄτομο. Ὁ Σωκράτης στὴ συνέχεια ἀπορρίπτει τὴν ἄποψη τοῦ Ἀριστοφάνη μέσῳ τῆς θεωρίας τῆς Διοτίμας (205d10), ἐπειδὴ ὁ κωμικὸς ποιητῆς δὲν ἀναφέρει τίποτε γιὰ τὴν «καλοσύνη» τοῦ ἐπιζητούμενου ἄλλου μισοῦ.

Μετὰ τὸν Ἀριστοφάνη τὸ λόγο παίρνει ὁ τραγικὸς ποιητῆς Ἀγάθων. Ὁ λόγος του χωρίζεται σὲ δύο μέρη. Πρῶτα ὀρίζει τί εἶναι ὁ Ἔρωτας κι ἔπειτα ἀναφέρεται στὰ ἀγαθὰ του. Τὸ πρῶτο μέρος τοῦ λόγου του εἶναι διεξοδικότερο, ἐνῶ τὸ δεύτερο περιορίζεται σ' ἓναν ὕμνον πρὸς τὸ θεὸ (197c-e), ἐφόσον οἱ προηγούμενοι ὁμιλητὲς περιέγραψαν τὶς ἀρετές του. Ὁ Ἀγάθων στὸ πρῶτο μέρος τοῦ λόγου του ἀπαριθμεῖ μὲ ἐγκωμιαστικὸ τόνον τὶς ιδιότητες τοῦ Ἔρωτα (195a-197c). Ὁ Ἔρωσ εἶναι ὁ πρῶτος στὴν εὐδαιμονία μεταξὺ τῶν θεῶν, ἀφοῦ εἶναι κάλλιστος καὶ ἄριστος. Εἶναι ὁ νεότερος ἀνάμεσα στοὺς θεοὺς, γιὰτὶ ἀποφεύγει τὰ γηρατειὰ καὶ συνευρίσκεται μὲ νέους. Ἐπομένως εἶναι ὁ νεότερος καὶ αἰωνίως νέος θεὸς (νεώτατον

αὐτὸν εἶναι θεῶν καὶ αἰὲν νέον). Εἶναι τρυφερός (ἀπαλός), ἀφοῦ κατοικεῖ στὸ ἀπαλότερο μέρος τῆς ψυχῆς, στὸ αἶσθημα, καὶ δὲ διεισδύει ἀδιακρίτως σὲ κάθε ψυχὴ, ἀλλὰ ὅποια βρεῖ σκληρὴ τὴν ἀπωθεῖ, ἐγκαθίσταται ὅμως στὴν ἀπαλὴ καὶ μαλακὴ. Εἶναι ἐπίσης ὑγρός, δηλαδὴ εὐμετάβολος ὡς πρὸς τὴ μορφὴ, διαφορετικὰ δὲ θὰ κατόρθωνε νὰ περιπτύσσεται, νὰ εἰσέρχεται καὶ νὰ ἐξέρχεται ἀπὸ τις ψυχὲς ἀπαρατήρητος καὶ νὰ ἀποχωρεῖ ἂν ἡ ψυχὴ ἦταν σκληρὴ. Ἀπόδειξη τῆς «ὕγρῆς» καὶ συμμετρικῆς μορφῆς τοῦ Ἑρωτα εἶναι ἡ εὐπρέπεια τόσο στὴ μορφὴ ὅσο καὶ στοὺς λόγους (εὐσχημοσύνη). Αὐτὰ τὰ προσόντα, κατὰ τὸν Ἀγάθωνα, ἀποδεικνύουν τὸ κάλλος τοῦ θεοῦ.

Μιλώντας γιὰ τὴν ἀρετὴ ὁ Ἀγάθων ἀποδίδει στὸν Ἑρωτα τέσσερις ιδιότητες: τὴ δικαιοσύνη, ἀφοῦ εἶναι ξένος πρὸς τὴ βία, τὴ σωφροσύνη, ἀφοῦ ἐξουσιάζει ὅλες τις ἡδονὲς καὶ τις ἐπιθυμίες, τὴν ἀνδρεία, ἀφοῦ καὶ τὸν Ἄρη, τὸν ἀνδρείοτερο θεό, ὑποτάσσει καὶ τὴ σοφία, πού ἡ βασικὴ τῆς σημασία εἶναι ἡ ἐπιτηδειότητα. Ἡ ἐπιθυμία γιὰ ὁμορφιὰ ἐμπνέει ὅλες τις τέχνες καὶ τις δεξιότητες. Ὁ Ἀγάθων γίνεται διεξοδικότερος: ὁ Ἑρωτας εἶναι τόσο σοφὸς ποιητῆς (κατασκευαστῆς, δημιουργός), πὺ μμπορεῖ νὰ κάνει ἄλλους ἀνθρώπους ποιητές (196d6-e6). Ἰσχυρίζεται ἐπίσης ὅτι ὅποιος «ἐξασκεῖ μία τέχνη» καὶ ἔχει διδαχθεῖ ἀπὸ τὸν Ἑρωτα θὰ γίνε φωτεινός (φανός) καὶ ξακουστός (ἐλλόγιμος), ἐνῶ ὅποιος ἔχει μείνει ἀνέγγιχτος ἀπὸ τὸν Ἑρωτα θὰ παραμείνει «σκοτεινός» (197a6), δηλαδὴ ἄσημος.

Ὁ Ἀγάθων ὁλοκληρώνει τὸ λόγο του μὲ μιὰ ἀλληλουχία ἀπὸ ἐγκωμιαστικὲς φράσεις μὲ ιδιαίτερη μουσικότητα καὶ συμμετρία (197d1-e3). Ὁ Ἑρωτας χαρίζει ἀπλόχερα

Ὁ Πλατωνικός ἔρωσ στοῦ Συμπόσιου

1. Τί εἶναι ὁ ἔρωσ;

- σφοδρὴ ἐπιθυμία γιὰ κάτι, πόθος
- ὡς κύριο ὄνομα ὁ θεὸς Ἔρωσ

2. Ἡ ἀπεικόνιση τοῦ ἔρωτα στὰ ἔργα τέχνης τῆς ἀρχαιότητος

3. Σχολιασμοὶ τῶν ἐπιθέτων ποὺ ἐμπεριέχει ὁ λόγος τοῦ Ἄγαθωνα

<i>εὐδαιμονέστατον</i>	ὁ πρῶτος στὴν εὐτυχία μεταξὺ τῶν θεῶν
<i>κάλλιστος καὶ ἄριστος</i>	ὁμορφότερος στοῦ κάλλος καὶ στὴν ἀρετή
<i>Νεώτατος θεῶν</i>	ὁ νεότερος θεός
<i>ἀπαλός</i>	τρυφερός, εὐαίσθητος
<i>ὕγρός</i>	ὕγρός, εὐέλκτος
<i>φιλόδωρος εὐμενείας</i>	χαρίζει ἀπλόχερα τὴν εὐμένεια
<i>ἄδωρος δυσμενείας</i>	ἀρνεῖται τὴν δυσμένεια
<i>ἴλεωσ, ἀγανός¹</i>	στοργικός, μαλακός
<i>θεατὸσ σοφοῖσ</i>	τὸν βλέπουν μὲ θαυμασμό οἱ σοφοί
<i>ἀγαστὸσ θεοῖσ</i>	τὸν θαυμάζουν οἱ θεοί
<i>ζηλωτὸσ ἀμοίροισ</i>	ζηλευτὸσ σὲ ὅσους δὲν τὸν ἔχουν
<i>κτηητὸσ εὐμοίροισ</i>	θησαυρὸσ γιὰ ὅσους τὸν κατέχουν
<i>ἐπιμελὴσ ἀγαθῶν</i>	φροντίζει γιὰ τοὺσ καλοὺσ
<i>ἀμελὴσ κακῶν</i>	ἀδιαφορεῖ γιὰ τοὺσ κακοὺσ

¹ Ἀποδέχομαι τὴν διόρθωση τοῦ Usener ἀγανὸσ τῶν χειρογράφων ἀγαθός.

4. Λόγος τοῦ Σωκράτη – ἀποσπάσματα πρὸς σχολιασμό

α. Μύθος τῆς γέννησης τοῦ Ἔρωτα (203c6-204a7)

β. ὄρισμὸς ἔρωτα

ὁ ἔρωσ τοῦ τὸ ἀγαθὸν αὐτῷ εἶναι αἰεὶ (206a11-12)

γ. σχέσηη ἔρωτα καὶ ἀθανασίας

τόκος ἐν καλῷ (206b7)

κυοῦσιν, γάρ, ἔφη, ὦ Σώκρατες, πάντες ἄνθρωποι καὶ κατὰ τὸ σῶμα καὶ κατὰ τὴν ψυχὴν, καὶ ἐπειδὴν ἐν τινὶ ἡλικίᾳ γίνονται, τίκτειν ἐπιθυμεί ἡμῶν ἢ φύσις. τίκτειν δὲ ἐν μὲν αἰσχυρῷ οὐ δύναται, ἐν δὲ τῷ καλῷ, ἢ γὰρ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς συνουσία τόκος ἐστίν. ἔστι δὲ τοῦτο θεῖον τὸ πράγμα, καὶ τοῦτο ἐν θνητῷ ὄντι τῷ ζῳῷ ἀθάνατον ἐνεστικ, ἢ κύησις καὶ ἡ γέννησις (206c).

Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἐγκυμονοῦν καὶ στὸ σῶμα καὶ στὴν ψυχὴ, καὶ ὅταν φτάσουμε σὲ κάποια ἡλικία ἢ φύση μας ἐπιθυμεί νὰ γεννήσει. Τοκετὸς ἐντὸς τοῦ ἀσχήμου δὲ γίνεται – μόνο ἐντὸς τοῦ ὠραίου. Διότι ἡ ἔνωση ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς εἶναι τόκος. Ὑπάρχει κάτι τὸ θεῖο σ' αὐτὴ τὴν ἔννοια. Στὴν κυοφορία καὶ στὴ γέννηση ὁ θνητὸς γίνεται ἀθάνατος.

τὴν εὐμένεια (φιλόδωρος εὐμενείας), ἀρνεῖται τὴν δυσμέ-
νεια (ἄδωρος δυσμενείας), εἶναι στοργικὸς καὶ μαλακὸς
(ἴλεως, ἀγανός), τὸν βλέπουν μὲ θαυμασμό οἱ σοφοί (θε-
ατὸς σοφοῖς), τὸν θαυμάζουν οἱ θεοί (ἀγαστὸς θεοῖς). Ἐ-
πίσης εἶναι ζηλευτὸς σὲ ὅσους δὲν τὸν ἔχουν (ζηλωτὸς
ἀμοίροις) καὶ θησαυρὸς γιὰ ὅσους τὸν κατέχουν (κτητὸς
εὐμοίροις). Τὸ ἐγκώμιο κλείνει μὲ τὸ ἀκόλουθο ἀσύνδετο:

*ἐπιμελὴς ἀγαθῶν, ἀμελὴς κακῶν· ἐν πόνῳ, ἐν φόβῳ,
ἐν πόθῳ, ἐν λόγῳ κυβερνήτης, ἐπιβάτης, παραστάτης
τε καὶ σωτὴρ ἄριστος, συμπάντων τε θεῶν καὶ ἀν-
θρώπων κόσμος, ἡγεμὼν κάλλιστος καὶ ἄριστος*

Φροντίζει γιὰ τοὺς καλοὺς, ἀδιαφορεῖ γιὰ τοὺς κακοὺς. Σὲ κάθε
μόχθῳ, φόβῳ, πόθῳ, λόγῳ, ὁ τέλειος κυβερνήτης, πολεμιστὴς, συμ-
πολεμιστὴς καὶ σωτήρας τέλειος. Ὅλων τῶν θεῶν καὶ τῶν ἀν-
θρώπων τὸ στολίδι, πανέμορφος καὶ ἀσύγκριτος.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ ὁ Σωκράτης παίρνει τὸ λόγο καὶ ἀ-
σκει κριτικὴ στὸν Ἀγάθωνα. Προσποιεῖται ὅτι καὶ ὁ ἴδιος
εἶχε προσδιορίσει τὸν ἔρωτα μὲ τοὺς ἴδιους ὅρους στὴ Διο-
τίμα, μιὰ σοφὴ μάντισσα ἀπὸ τὴ Μαντίνεια τῆς Πελοπον-
νήσου, καὶ παρουσιάζει τὴν κριτικὴ αὐτὴ ὡς ἔλεγχῳ τῆς
Διοτίμας γιὰ τὰ δικά του φιλοσοφούμενα. Μὲ αὐτὸν τὸν
τρόπο ὁ λόγος τοῦ Σωκράτη γιὰ τὸν ἔρωτα ἀποδίδεται
στὴ Διοτίμα καὶ ἔτσι ὁ φιλόσοφος ἀποφεύγει νὰ δημιουρ-
γήσει τὴν ἐντύπωση ὅτι κατέχει τὸ θέμα καλύτερα ἀπὸ
τοὺς συμπότες του. Ἐπιπλέον, δὲ θὰ χρειαζόταν γιὰ ἓνα
τόσο σημαντικὸ θέμα νὰ ἀκουστεῖ καὶ ἡ ἀποψη μιᾶς γυ-
ναίκα, ἔστω ἐπινοημένης; Ἀρχικά, λοιπόν, ἐλέγχει τὸν
Ἀγάθωνα (199c3) ποὺ περιγράφει τὸν ἔρωτα συνυφασμέ-
νο μὲ κάθε μορφή ὁμορφιάς καὶ ἀρετῆς. Αὐτὴ δὲν εἶναι ἡ

περιγραφή τοῦ ἔρωτα, ἀλλὰ τοῦ ἀντικειμένου τοῦ ἔρωτα. Ὁ ἔπαινος τοῦ ἔρωτα, ἐπισημαίνει ὁ Σωκράτης, πρέπει νὰ λαμβάνει ὑπόψη του καὶ τὸ ποθούμενό του. Ὁ ἔρως εἶναι ἐπιθυμία γιὰ κάτι. Ἀλλὰ κάποιος ἐπιθυμεῖ μόνο αὐτὸ ποὺ δὲν ἔχει. Ἐπομένως ὁ ἔρως ἐπιθυμεῖ αὐτὸ ποὺ εἶναι ὁμορφο (καλὸν) γιατί δὲν εἶναι ὁμορφος ὁ ἴδιος. Ὁ Σωκράτης καταλήγει στὴν ἀκόλουθη διαπίστωση. Ὁ ἔρωτας στερεῖται τὸ ἐπιθυμητό, ἀλλὰ οἱ θεοὶ κατέχουν τὰ ὠραῖα ἀγαθὰ. Συνεπῶς ὁ Ἔρωτας δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι θεός (202d5), παρὰ δαίμων μεταξύ θνητοῦ καὶ ἀθανάτου κόσμου (202d13-e1). Δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι οὔτε καλὸς οὔτε κακός. Ἡ δαιμονικὴ αὐτὴ φύση του ἐμπεριέχεται στὸ μῦθο τῆς γέννησής του, ὅπου περιγράφονται οἱ ἀντιφατικές του ἐκφάνσεις: ἡ μητέρα του εἶναι ἡ Πενία καὶ ὁ πατέρας του ὁ Πόρος, δηλαδή ἡ ἐφευρετικότητα ποὺ φέρνει τὸν πλοῦτο. Ὁ Ἔρωτας τοῦ μῦθου τῆς Διοτίμας ἀμφιταλαντεύεται ἀνάμεσα στὴν ἔνδεια τῆς μητέρας του ποὺ τὸν καθιστᾷ σκληρόν, ἄστεγο (ἄοικον), ποὺ πλαγιάζει χάμω καὶ χωρὶς στρῶμα (χαμαιπετῆς καὶ ἄστρωτος), καὶ στὴν πατρικὴ του εὐπορία (203c6-204a7).

Ἡ Διοτίμα ἐξηγεῖ γιατί ὁ ἐρωτευμένος ἀγαπᾷ τὸ ὠραῖο καὶ γιατί ἐπιθυμεῖ νὰ γίνῃ δικό του γιὰ πάντα. Ἐπιθυμεῖ, δηλαδή, νὰ τὸ κατέχει γιατί θεωρεῖ ὅτι εἶναι ἀγαθὸ καὶ προσδοκᾷ πῶς ἡ κατοχὴ του θὰ τὸν κάνει εὐτυχισμένο (204d-205a). Ἀφοῦ ἡ σοφὴ γυναῖκα ὀρίσει τὸν ἔρωτα ὡς μιὰ ἐπιθυμία νὰ κατέχει κανεὶς τὸ καλὸ γιὰ πάντα (ὁ ἔρως τοῦ τὸ ἀγαθὸν αὐτῷ εἶναι ἀεὶ – 206a11-12), θέτει τὴν ἐρώτηση: πῶς αὐτὸς ὁ στόχος ἐπιτυγχάνεται μέσῳ τοῦ ἔρωτα (b1-3). Ἡ ἀπάντησή της εἶναι: «ἐπιθυμία

για γέννηση μές στο ώραϊο» (τόκος ἐν καλῶ, 206b7). Ἡ Διοτίμα ἐπεξηγεῖ:

κυοῦσιν, γάρ, ἔφη, ὦ Σώκρατες, πάντες ἄνθρωποι καὶ κατὰ τὸ σῶμα καὶ κατὰ τὴν ψυχὴν, καὶ ἐπειδὴν ἔν τινι ἡλικίᾳ γένωνται, τίκτειν ἐπιθυμεῖ ἡμῶν ἡ φύσις. τίκτειν δὲ ἐν μὲν αἰσχροῦ οὐ δύναται, ἐν δὲ τῷ καλῷ. ἡ γὰρ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς συνουσία τόκος ἐστίν. ἔστι δὲ τοῦτο θείον τὸ πράγμα, καὶ τοῦτο ἐν θνητῷ ὄντι τῷ ζῳῷ ἀθάνατον ἔνεστιν, ἡ κύησις καὶ ἡ γέννησις (206c).

ἽΟλοι οἱ ἄνθρωποι ἐγκυμονοῦν καὶ στὸ σῶμα καὶ στὴν ψυχὴ, καὶ ὅταν φτάσουμε σὲ κάποια ἡλικία ἡ φύση μας ἐπιθυμεῖ νὰ γεννήσει. Τοκετὸς ἐντὸς τοῦ ἀσχήμου δὲ γίνεται – μόνο ἐντὸς τοῦ ώραίου. Διότι ἡ ἔνωση ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς εἶναι τόκος. Ὑπάρχει κάτι τὸ θεῖο σ' αὐτὴ τὴν ἔννοια. Στὴν κυοφορία καὶ στὴ γέννηση ὁ θνητὸς γίνεται ἀθάνατος.

Τώρα ὀφείλει νὰ ἐξηγήσει πῶς ἡ «ἐπιθυμία για γέννηση μές στο ώραϊο» συνδέεται μὲ τὴν ἀθανασία. Ἀρχικὰ ἀναφέρεται στὴ διαιώνιση τῶν μελῶν μιᾶς οἰκογένειας ποὺ ἐξασφαλίζει ἡ ἐπιθυμία τῆς ἀναπαραγωγῆς. Ἡ κυοφορία προηγεῖται τῆς γέννησης, για τὴν ὁποία τὸ ώραϊο δρᾷ ὡς ἐρέθισμα. Τὸ ώραϊο μᾶς μεταμορφώνει τὴ ζωὴ. Ἔχουμε τὴ δυνατότητα νὰ δημιουργήσουμε, καὶ μόνο ἡ ὁμορφιὰ ποὺ ἀγαπᾶμε μπορεῖ νὰ ἀπελευθερώσει αὐτὴ τὴ δύναμη. Ὁ λόγος εἶναι ὅτι ἡ θνητὴ μας φύση ἀναζητᾷ μέσα στὰ πεπερασμένα ὄριά της νὰ ὑπάρχει για πάντα καὶ νὰ εἶναι ἀθάνατη. Δὲν μπορεῖ ὁ καθένας μας νὰ πετύχει μόνος του τὴν ἀθανασία, παρὰ μόνο ἂν ἀφήσει κάτι καινούριο στὴ θέση τοῦ παλιοῦ. Ἄλλωστε, κατὰ τὴ διάρ-

κεια τῆς ζωῆς ἑνὸς ἔμψυχου ὄντος κάθε στοιχεῖο στὸ σῶμα ἐξαφανίζεται καὶ ἀνανεώνεται. Τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ γιὰ τὴν ψυχὴ, ὅπου οἱ σκέψεις, τὰ συναισθήματα καὶ οἱ γνώσεις συνεχῶς ἀλλάζουν. Πράγματι, μ' αὐτὸ μόνο τὸ μέσο διατηρεῖται κάθε θνητὴ ὑπαρξή, ὥστε νὰ μὴν παραμένει ἀναλλοίωτη, ὅπως ἡ θεϊκὴ, ἀλλὰ νὰ ἀλλάζει συνεχῶς. Ἐδῶ ὁ σαρκικὸς ἔρωτας παρουσιάζεται ὡς παράδειγμα γιὰ τὴν ἐπιθυμία τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἐξασφαλίσῃ ἀθανασία. Ἐπίσης ἡ ἐπιθυμία νὰ ξεπεράσουμε τὰ θνητὰ ὅρια τῆς φύσης μας μπορεῖ νὰ ἀνιχνευθεῖ στὴν ἐπιθυμία γιὰ ἀθανασία μιᾶς μεταθανάτιας φήμης, διαφορετικὰ δὲ θὰ θυσιάζαν οἱ ἥρωες τῆς μυθολογίας τὶς ζωές τους γιὰ ἄλλους, ὅπως ἡ Ἄλκηστη γιὰ τὸν Ἄδμητο καὶ ὁ Ἀχιλλέας γιὰ τὸν Πάτροκλο (208c4-6).

Τέλος, ὑπάρχει καὶ ἓνας ἄλλος τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ δημιουργήσῃ κάτι ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του, γεννώντας παιδιὰ, ὄχι ἀπὸ τὸ σῶμα του ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ψυχὴ του. Οἱ ποιητές, οἱ καλλιτέχνες ἐν γένει καὶ οἱ μεγάλοι νομοθέτες δημιουργοῦν πνευματικὰ παιδιὰ ποὺ ἐπιβιώνουν καὶ διασώζουν τὶς σκέψεις τους στὴν αἰωνιότητα. Ἔτσι λοιπὸν ὅσοι ἐγκυμονοῦν κατὰ τὸ σῶμα κάνουν ἀνθρώπινα παιδιὰ στὴν προσπάθειά τους νὰ ἐξασφαλίσουν ἓνα εἶδος ἀθανασίας. Αὐτοὶ ὅμως ποὺ ἐγκυμονοῦν στὴν ψυχὴ κυοφοροῦν φιλοσοφικὴ γνώση, ποιήματα καὶ νόμους. Στὸ τελευταῖο μέρος τοῦ λόγου τοῦ Σωκράτη ὁ Πλάτων παρουσιάζει τὴν ἀνάβαση πρὸς τὴν ἰδεατὴ ὁμορφιά. Ὁ ἔρωτας πρὸς τὰ ὠραῖα σώματα ἀποτελεῖ τὸ πρῶτο βῆμα γιὰ τὴν ἱκανοποίηση τῆς ἐπιθυμίας τῆς ψυχῆς γιὰ ὑπερβατικὴ ὁμορφιά. Ὁ ἐραστὴς περιγράφεται νὰ προχωρᾷ ἀπὸ ἓνα ὠραῖο σῶμα, πρὸς ὅλα τὰ ὠραῖα σώματα, στὴ

συνέχεια πρὸς τὶς ὠραῖες πράξεις (ἐπιτηδεύματα), κατόπιν στὶς πιὸ ὠραῖες μαθήσεις, γιὰ νὰ φθάσει τελικὰ στὸ ἰδεατῶς ὠραῖο, τὴν πλατωνικὴ Ἰδέα τῆς ὀμορφιάς (211 b7–d1). Τόσο στὸ *Συμπόσιον*, ὅσο καὶ στὸ *Φαῖδρο*, ὁ Πλάτων θὰ ἀναθέσει στὸν ἔρωτα ἓναν πρωτόγνωρο ρόλο. Στὸ *Συμπόσιον* συνδέει τὴν ἐρωτικὴ ἐπιθυμία μὲ ἀπρόσωπα ἀντικείμενα, ὅπως ἡ κοινωνικὴ μεταρρύθμιση, ἡ ποίηση, ἡ τέχνη, οἱ ἐπιστῆμες καὶ ἡ φιλοσοφία, ἐνῶ στὸ *Φαῖδρο* ὁ ἔρωτος ὀρίζεται ὡς μανία. Γιὰ τὸν Πλάτωνα ὁ ἔρωτος δὲν ἀποτελεῖ ἀπλὴ σαρκικὴ ἐπιθυμία, ἀλλὰ τὸ κίνητρο γιὰ τὴν ἀνάβαση. Κατορθώνει ἔτσι νὰ συνδέσει μὲ μιὰ ἄλλη σχέση τὸν ἔρωτα μὲ τὴν πεπερασμένη ὑπαρξή μας ποὺ ὀδηγεῖ στὴν ἀνάβαση πρὸς τὸν πλατωνικὸ παράδεισο, στὸ «πέλαγος τῆς ὀμορφιάς» (ἀλλ' ἐπὶ τὸ πολὺ πέλαγος τετραμμένος τοῦ καλοῦ καὶ θεωρῶν, 210d4).

Ἐνδεικτικὴ βιβλιογραφία

- Cornford F. M., *The unwritten philosophy and other essays*. Cambridge 1967.
- Dover K., *Greek Homosexuality*. Duckworth, London 1978.
— *Plato Symposium*. Cambridge 1980.
- Hunter R., *Plato's Symposium*. Oxford 2004. [*Τὸ Συμπόσιον τοῦ Πλάτωνα*, μτφρ. Δ. Κουκούζικα, Θεσσαλονίκη 1994.]
- Leshner J. H., Nails D., Sheffield F., *Plato's Symposium: Issues in Interpretation and Reception*. Washington 2006.
- Price, A. W., *Love and Friendship in Plato and Aristotle*. Oxford 1989.
- Συκουτρῆ Ι., *Πλάτωνος Συμπόσιον*. Ἀθήναι 1934, μετὰ πολλὰς ἀνατυπώσεις.
- Vlastos G., *Platonic Studies*. Princeton 1973. [*Πλατωνικὲς μελέτες*, μτφρ. Ι. Ἀρζόγλου, Ἀθήνα 1994.]

ΚΟΙΝΩΦΕΛΕΣ ΙΔΡΥΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ & ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ
Λεωφ. Ἀμαλίας 4, 105 57 Ἀθήνα
e-mail: aliakou@kikpe.gr